

تفسیر مارکسیستی اسلام

خوانشی انتقادی به اندیشه‌های نصر حامد ابوزید

نویسنده: محمد عماره

مترجم: یاسین بدی

نشر

عمارة، محمد

تفسیر آثار کسبی للاسلام. فارسی

تفسیر مارکسستی اسلام.

خوانش اسناد: به اندیشه‌های نصر حامد ابوزید.

نویسند: محمد عمارة مترجم یاسین عبدی.

تهران: نشر اسناد، ۱۳۸۵.

۳۴۴ ص. شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۹۰-۵۱۰

موضوع: ابوزید، نصر حامد -- نقد و تفسیر -- اسلام --

تجدید حیات فکری -- اسدم و ونیسم

عبدی، یاسین، ۱۳۶۳، -، ترجم

رده بندی کنگره: ۱۳۹۵ الف/۷/۲۲۱

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۴۸

شماره کتابشناسی ملی: ۴۳۱۳۱۹۴

سریب مارکسیستی اسلام
خواهشی انتقادی به اندیشه‌های نصر حامد ابوزید

تألیف: مه‌مد علی

مترجم: یاسین عبیدی

ناشر: نشر احسان

چاپخانه: چاپ مدرسه

شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول-۱۳۹۵

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۴۹-۲۵۱-۶

فهرست مطالب

۹.....	قلم، صوفی، قتل فاسوف
۱۳.....	مقدمه نویسنده بر ترجمه‌ی فارسی
۱۵.....	درباره‌ی نصر حامد ابو زید
۱۸.....	بررسی کتاب ساحتی آثار ابو زید
۲۳.....	هندسه‌ی معرفتی؛ زمینه و مادی، محمد عماره

چهارمین فصل: فلسفی و اساسی

۳۵.....	پیش از آغاز
۳۷.....	مقدمه‌ی یکم: آشنایی نگارنده با دکتر نصر حامد ابو زید
۴۵.....	مقدمه‌ی دوم: درباره‌ی حکم صادره علیه دکتر نصر حامد ابو زید
۵۵.....	مقدمه‌ی سوم: پدیده‌ی تکفیر
۶۹.....	مقدمه‌ی چهارم: ارتداد در اسلام

بخش یکم:

نقاط غیر قابل اختلاف

۸۵.....	تفسیر مارکسیستی اسلام
۱۰۱.....	رویکرد مادی گرایانه به قرآن

۱۲۳	تفسیر مادی گرایانه‌ی پیامبری، وحی، عقیده و شریعت
۱۳۱	تاریخ‌مندی معانی و احکام قرآن

بخش دوم:

نقاط قابل اختلاف

۱۶۱	بهمن‌نا-یر علمی
۱۷۷	سوم: هم و نیت
۲۱۳	خلل روش شناختی
۲۱۴	یکم: ایدئولوژی
۲۱۹	دوم: وسطیت
۲۲۲	سوم: نص
۲۲۴	چهارم: حاکمیت
۲۳۱	پنجم: تأویل

سخن پایانی:

آیا بازخوانی اندیشه شدنی است؟

۲۴۱	دعوت به بازخوانی افکار
-----	------------------------

پیوست‌ها

۲۵۷	پیوست یکم: تاریخ‌مندی؛ مفهوم بد فهمیده شده
۲۹۷	پیوست دوم: گزارش متفاوت عماره و ابوزید
۳۰۵	پیوست سوم: اجمالی درباره‌ی عربیت زبان قرآن
۳۱۷	پیوست چهارم: هرمنوتیک و سیرتاریخی آن
۳۲۷	کتاب‌نامه

قلب صوفی، عقل فیلسوف

در این پهنه پرهیاهو که از یک سو تروریسم، بنیادگرایی و خشونت‌ورزی حمایت‌های فکری و مالی تاجران اسلحه و نفت و سوداگران سیاست و قدرت عرصه را بر پهنان تنگ ساخته و هر روز در گوشه‌ای از پهنه‌ی گیتی، جگر گوشه‌ی این اجتماع انسانی را گاه به بهانه‌ی تسنن و گاه تشیع و گاه نیز کفر و ارتداد و مانع این‌ها به مسلخ و قربان‌گاه می‌برد؛ و از دیگر سو نیز کسانی در نتیجه‌ی عدم بنیادین آموزه‌ها و انگاره‌های اسلامی و اغراض مادی و دنیوی و نیز در وادش به عملکرد ضعیف و سوء برداشت‌های ظالمانه‌ی متدینان مسلمان از گزاره‌ها و آموزه‌های دینی اسلام در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، رسانه، اقتصاد، فرهنگ و مانند آن، ندای جدایی دین از سیاست و سکولاریزه کردن جوامع مسلمانان را سر می‌دهند، جوامعی که دین‌ورزی ریشه در نهاد، باورها و عرف‌های ملی و اجتماعی آن‌ها دارد. از سویی دیگر، از هر سو الحاد و خدا ناباوری در قالب‌ها و پوستین‌های نوین و مدرن بر گزاره‌ها و آموزه‌های دینی ادیان و به ویژه اسلام تاخته و سعی در فروپاشی و برون راندن آن‌ها از صحنه‌ی اذهان، قلوب و

جوامع انسانی و متدینان دارد و هریک از این خوانش‌ها در تلاشند دورنما و سیمایی ناموزون از رخساره‌ی دین و تدین ارایه کنند؛ ضرورت طرح و اشاعه‌ی رویکرد فکری- معرفتی «گفتمان اعتدال‌گرایی دینی» با خوانشی بومی و فارغ از وجه تشابهات سیاسی و حزبی بیش از هر زمان دیگری احساس می‌شود. ضرورت این رویکرد با عنوان «منطق بنیادین فهم دین» به خصوص از آنجائیکه در عرصه‌ی جامعه‌ی دین‌ورزان این مرز و بوم، جز اندیشی، سبک‌اندیشی، تقلانیت، ظاهری‌گری و قشری‌نگری سلفیزم، شطحیات و خرافات باطن‌گرایی، سران‌های کاذب و انحرافی و نیز ستیزه‌گری جریان‌های سکولاریستی و مابین‌فمینیسم و مدافعان حقوق زن، ترک‌تازی‌ها کرده و عرصه‌ی فراخ دین را با بارهای سنگ و تاریک و غیرقابل فهم ساخته‌اند. گفتمانی که برپایه‌ی منطق قرآن و سنت عملی و راستین پیامبر اسلام ﷺ بوده و جامع عقلانیت فلاسفه، متالهیین و متدینان و نیز وام‌دار قلب و معنویت متصوفه و عارفان است. به دیگر سخن هم سهم عقل و هم دین را می‌دهد و هم جانب سیاست و جامعه و هم نظر به اخلاق و فرهنگ و هنر دارد.

خوانندگان گرامی! آنچه پیش‌روی شماست دوین - نفه از سلسله پژوهش‌های معرفتی گفتمان اعتدال‌گرایی دینی- اسلامی است. آغاز و سنگ‌بنای این پژوهش‌ها، با آثار فکری معرفتی دکتر محمد عماره است که به عنوان فیلسوف، متأله، دین‌شناس و متفکر اعتدال‌گرایی اسلامی زبان‌زد خاص و عام بوده و مرجعی برای محافل علمی و روشن‌فکری جهان اسلام و غرب به شمار می‌آید. وی به خاطر همین رویکرد اعتدالی و خوانش وسطیت جامع اسلامی، حایز نشان‌ها و جوایز بسیاری گشته است.

آنچه پیش روی شماست ترجمه‌ای از کتاب «التفسیر المارکسی للاسلام» دکتر محمد عماره است که خوانشی انتقادی به اندیشه‌های دکتر نصر حامد ابوزید به ویژه در مسایلی چون قرآن، وحی، پیامبری و دین دارد که پیشکش دین‌ورزان و دین‌پژوهان ایرانی با طیف‌ها و گونه‌های مختلف فکری و مذهبی می‌شود. امید که در وهله‌ی نخست مورد پذیرش آستان حضرت باری قرار گرفته و توشه‌ای برای سفر آخر مترجم باشد. دگر آن‌که رجای وافر دارم بهانه‌ای برای ناختن موافقان و مخالفان جریان‌های فکری مختلف نبوده و بلکه بیش از هرچیز دیگر نقطه‌ی عطف و شروعی برای آغاز گفتگو و مباحثات فکری و معرفت‌شناختی در این کهن بوم و بر و به طور ویژه در محافل فکری، وزوز و دینی جامعه‌ی اهل سنت ایران باشد که شوربختانه علی‌رغم همه‌ی تسهیلات بسی بیگانه، نامهربان و بلکه بی‌اعتنا به این‌گونه مباحث هم در سطح نادانان هم دین‌ورزان است که چه بسا از جمله احتمالات ریزش‌ها و گریزهای متدنان نوجوان و جوان و وام‌داران نواندیشی دینی و فضای روشنفکری نیز از هم روی بوده باشد.

درباب ترجمه باید بگویم از آن‌ها که قد به تقاریق از آثار مرحوم دکتر نصر حامد ابوزید مستنداتی به منظور خوانش از مادی خود بر آرا و اندیشه‌های وی برگرفته است و چه بسا در بسیاری موارد ترجمه‌ی صرف عبارات بر هاضمه‌ی فکری شماری از خوانندگان بسی گران و دشوار است، لذا کوشش مترجم بر آن بوده است تا با افزودن برخی مطالب در پانزدهمین فصل رفع دشواری به غنای مطالب آن نیز بیفزاید.

آن‌چه که اثر حاضر را از فضای کنونی فکری و حتی روشن‌فکری داخل ایران و حتی خارج از آن نیز متمایز و منحصر می‌گرداند، این است که نویسنده علی‌رغم مخالفت مبنایی و فکری با پروژه‌ی فکری ابوزید، هیچ‌گاه

زبان به طعن و تکفیر و تفسیق نگشوده است و تقریباً با روحیه و رویکردی علمی به نقد و بررسی افکار، اندیشه‌ها و روش‌شناسی ابوزید پرداخته است، چنان‌که رویه‌ی وی در نقد کسانی دیگر چون علی عبدالرازق، محمد سعید عشاوی، محمد عابد الجابری و عبدالکریم سروش و دیگران گویای این مدعا است. باشد که بدین وسیله، روزه‌ای نوین پیش‌روی متدینان و دین‌ورزان این دین بگشاید و همگان، نمود رسالت نامیرای پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله به عنوان آیین رحمت برای همه‌ی جهانیان را دریابند.

به رسم تقدیمی سیاست سپاس‌گزار دوستان گرامی آقایان کیومرث یوسفی و سید عدس فلاحتی باشم که زحمت ویرایش متن حاضر را کشیده و نکات ارزنده‌ای را خاطر نشان ساخته‌اند.

یاسین عبدی

سنندج - پاییز ۹۳

مقدمه‌ی نویسنده بر ترجمه‌ی فارسی

روایی، خریداری، گوناگونی و اختلاف از جمله قوانین و سنت‌های حاکم خداوند بر جهان هستی است و هیچ تبدیل و تغییری در آن‌ها وجود ندارد. گوناگونی نسبی و زبانی نیز از جمله نشانه‌های خداوند در پهنه‌ی گیتی است، چنان‌که می‌فرماید: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاجْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَاللُّوَانِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ﴾^۱ از آن‌جا که خداوند، وحی خاتم و جاودان را به زبان عربی میسر فرار داده است و منابع و مآخذ سنت و میراث اسلامی نیز به این زبان نگاشته شده‌اند، از همین‌رو علی‌رغم گوناگونی‌های زبانی، نژادی و تمدنی، ترجمه فیضیه‌ای برای باروری و تحقق عقلانیت مسلمانان گشته است. مسلمانان این رویه، از همان آغاز رویارویی با تمدن‌های پیش از زایش اسلام؛ و غربیان نیز آن را از همان آغاز عصر جدید و به هنگام آشنایی با تمدن اسلامی؛ و ملل شرق نیز این رویه را هم و بیش برای کسب معرفت و حکمت دنباله‌روی کرده‌اند.

از آن‌جا که ملل و تمدن‌های مختلف این رویه [ترجمه] را برای تحقق شناسایی متقابل [تعارف] که از غایات والای تنوع و تمایز میان گونه‌های بشر

۱. روم: ۲۲. «و از نشانه‌های [قدرت] او آفرینش آسمان‌ها و زمین و اختلاف زبان‌های شما و رنگ‌های شماست، قطعاً در این [امر نیز] برای دانشوران نشانه‌هایی است.»

است، به کار گرفته‌اند؛ به طریق اولی به منظور دست‌یابی به وحدت رویه و پیوستگی عقلانیت مسلمانان در تمدن اسلامی و تکامل ساختار معرفتی و تبادل معارف و تخصص‌ها و غنای فرهنگ اسلامی و بهره‌گیری از دستاوردها و نوآوری‌های اسلامی و نیز برای آن‌که قومیت‌های گوناگون حاکم بر گونه‌های مختلف زبانی مسلمانان موانعی برای پیوندهای عقلانیت و فرهنگ اسلامی نگردد؛ لذا ترجمه بایسته و بلکه واجب می‌گردد، چنان‌که می‌فرماید: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾^۱

از همین رو برای همه ما، بی‌سی‌خرسندی بود، زمانی که پژوهش‌گر ایرانی جناب آقای یاسین عباسی -حفظه الله و رعاه و سدد خطاه- از من خواست تا سطوری به عنوان مقدمه بر ترجمه فارسی دو کتاب این‌جانب با عناوین: تأویل بیهوده^۲ [نقد بسط تجربه‌ی نبوی در عبد لکریم سروش] و تفسیر مارکسیستی اسلام [خوانشی انتقادی بر اندیشه‌های دکتر سر حامد ابوزید] بنگارم.

اکنون ضمن اجابت درخواست ایشان و اجاره‌ی ترجمه‌ی دیگر آثار؛ از خداوند خواستارم که تلاش‌های ایشان را مؤید گردد و وی نیکوترین مسئول و والاترین اجابت‌کننده است. درود و شاد باش بر پیامبر ان‌حمد لله و بر دودمان و جمله یاران ایشان باد.

دکتر محمد مازه

عضو هیئت کبار علمای دانشگاه الازهر - مصر

۲۸ جمادی الأول ۱۴۳۵ هـ ق

۲۹ مارس ۲۰۱۴ م

۱. حجرات: ۱۲. «ای مردم ما شما را از مرد و زنی آفریدیم و شما را ملت ملت و قبیله قبیله گردانیدیم تا با یکدیگر شناسایی متقابل حاصل کنید؛ در حقیقت ارجمندترین شما نزد خدا برهیزگارترین شماست. بی‌تردید خداوند دانای آگاه است.»
۲. این اثر توسط نشر آراس سنج به زیور چاپ‌آراسته گشته است.